

„A lelkekben zajló történelem pontos krónikása Tamás Menyhért, eszközei között éppúgy megtaláljuk a népköltészet legelevezenebben ható hagyományait, mint a modern formanyelv legéletképesebb vívmányait.” Ezeket a sorokat tíz esztendővel ezelőtt írtam, amikor Tamás Menyhért első verseskötete megjelent.

Azóta öt könyve látott napvilágot: három verseskötet és két nagy sikerű regény. A harmadikkal most készült el, a Szépirodalmi Kiadó gondozásában jelenik meg ez is, mint az eddigiek.

Tamás Menyhért ahhoz a székely népcsoporthoz tartozik, amelynek „földönfutása” Bukovinától Tolna megyéig tartott a második világháború idején. Új regénye ezekből az időkől merítkezik. Laptársunk, a Kortárs, januári számában több fejezetét közölte Tamás Menyhért új művének. Egy fejezet nekünk is jutott belőle, örömmel adjuk közre. Ez a részlet az 1941. június 17-ről 18-ra virradó éjszakán játszódik Hadikfalván, nem sokkal azelőtt, hogy a hitleri Németország megtámadta a Szovjetuniót.

B. F.

TAMÁS MENYHÉRT

ESŐRÁCSOK *

5.

Mintha... alábbhagyott volna az eső, fehérül a felhők futása, csendesül a tetőzet, a hasadékok sustorgása, nagyobbodik az ablak, világossága araszolva járja végig a dezkafalat, a szalmazigessé fekhelyeket, az összegyűrt katonapokrócokat, a szalmazigessé vászonsapkákat, a kioldódzó fejkendőket, az álmatlansággal küzdő szempillákat, az erőtlenedést felejtő mozdulatokat..., Balbina elunja világosságváró kuporgását, fölegyenesedik, lekapja a vászonsapkát, szembefordul az ablakkal, megrázza a fejét; hosszú, fekete haja világulásba szalazódik (Elég volt a sötétből, az ártó beszédből, a kígyókból, a gyermekijesztőkből, a vasfogú bábákból, a lovakat nyergelő fehér asszonyokból, a halotthívókból, a csergő kísértetekből, a fekete ördögökből, magamagát kísérti meg, aki elhiszi, hét ördög bújt a lelkünkbe, az imádkozás sem segít... , jöjj, világosság, seperd ki...), Hova cihelődsz, Balbina?, kérdi másodjára is ugyanazzal a kereső hangsúllyal Mózesné, Világosságnézőbe, feleli Balbina a napvárók örömeivel, Erősné szinte félálomban fogja be Balbina mozdulatát, szertefutó hajóról lánysága úszik a résnyi világosságba: („Ne fuss olyan sebesen, Regina”, „Érj utol”, „Érnclek...” „Milyen legény vagy, te?”, „Tudod, te jól, az egyik szemem hibádzik”, „Tudom, kinn maradt Taljánországban”, „Nem jószántamból hagytam ott”, „Én így is szeretlek”, „Így is?”, „Így is”, „Akkor a fene bánja”, „Meg az erőd”, „Az én eröm-e?”, „Nem is a Piavéba hullott kapitányodé”, „Akkor...”, „Akkor birkózz le, ha tudsz”, nézett rám a félszemével, úgy nézett, mintha azt kértem volna tőle, hogy

löntse le a mellékoltár Mária-szobrát, én nekiiramodtam a Szucsáva vizinek, csak pendely volt rajtam, azt is nyakamig emelte a víz, ő csak állt, állt a parton, nem tudta, meddig merészkedjen, nem baj, gondoltam, majd megtudod, ha fölbred a folyó, látomra sietősebb lesz a folyása, úgy is történt, utánam vetette magát, hol elmerült, hol magasba szökött a feje, de jött, s amikor utolért... , mint aki prés közé kerül, csak annyit tudtam mondani: „Mostantól erősségedé vagyok...), a világosságvárás, a szertefutó haj Mózesné is magával ragadja, várakozása szabadult várakozás: (Tiszta seb ez a gyermek s mégis... , leánykasága Salamon szőlőjéből való, akár a szőlő kinyílt virága, haja fonadék a királyt is magához kötné...), Hova szabadult a szíved, Balbina?, mozdul utána Bíró Erzsi, Nem tudom, Erzsi, csak azt érzem, nem akar bennem maradni, szeretné szabadját járni, megyek is mindjárt ki, úgy, ahogy odahaza, eső után mindig kikíváncoltam a dombra, a fák, a virágok közé, eső után, amikor minden porszemét elveszti a levegő, kékké fényesedik az ég, zöldnél is zöldebbé a fák levele, esőcseppet gyöngyöztet a cickafark, a kakukkfű, sárgásan bókol az árnik, fűrtözik az aranyvirág, telik meg virágzással Balbina, mint aki gyöngyajakra, pipitérré, jázminra, vadrózsára lel, magába feledkezően mosolyog, csakhogy még esik, se livadás, se rét, a fa halott fa; barakkdeszka állítja meg Balbina könnyülését, Erősné pillantása akárcsak Mózesnéé, együttérző pillantás, Balbina a hirtelen ébredés riadalmával fordítja fejét Erősnére, szomorú szem, kendő mögé rejtőző homlok, fölötte deszka, barakkdeszka, átázott deszka, az imént még héricset kereső keze elakad a levegőben, Az állomás megébredt-e már, könyököl fel Sebestyén Lajosné, Éled, ketten is serénykednek a mozdonyon, nyújtogatja a nyakát Balbina, Már attól féltem, hogy reggelre ez is továbbáll, mondja Sebestyén, hangját suttogóra fogja, így is megrándul a pókapárna, a rugdalózás gügyögő sírásban folytatódik, Sebestyén karjára veszi az alig egyeztetendő fiúcskát, arcát arcához érinti (Csittass, csittass, kicsikém, kicsi fiam, Márton, míg kezem van, oltalmazlak, míg erő van a karomban, mindentől megvédelek, nemcsak az Isten parancsolatjából, hanem még inkább az enyémből, szentüljön le a napom, ha még egyszer elengedem a kezeckédet, nem is tudom, hol volt az eszem, hol volt akkor az eszünk, amikor beleegyeztünk, hogy keresztapád magával vigyen, nem is tudom, hol volt, nem is a közelbe, Bukarestbe vitt volna, először egy héten egyszer jött, a zsebe tele volt pénzzel, ajándékkal, nem fértél a pókapárnába, annyi lejt dugdosott bele, tellett neki, gyermektelen volt, étermes kocsijaival tengernyit keresett, „Hogy jutottunk az úr eszébe?”, „A pap küldött ide”, „Éppen ebbe a szegénységbe?”, „Éppen, mert utoljára, itt volt gyermekáldás”, „Jól tudja az úr, de hát az úr nem magyar”, „S ha román vagyok?”, „Hallom a szavából...”, „Tehát nincs ellenére...”, „Az esperes úr?”, „Mondtam, ő küldött ide”, „...Az uram csak holnap jön haza, egyedül, ugye...”, „Holnap megint eljövök”, jött is, de már felcségestől, úgy járták körül a bölcsöcskédet, mintha Isten adománya lettél volna... , „Hallod-e, Lajos, hogy mivel kerestett meg ma egy román úr?”, „Ugyan bizony, mivel?”, „Hogy örömet lenne a keresztkománk”, „Nekünk?”, „Nekünk, nekünk”, „S te mit mondtál neki?”, „Mit mondtam volna, várjon meg téged, holnap érkezel haza a deszkagyárból”, „Most mit tegyünk?”, „Tőlem kérdeed?”, „Kitől kérdejem, te vagy a gyermek anyja”, „És te, te kije vagy?”, „Kije, kije lennék, az apja, mint a többinek... , mit mondtál? ne rekeszd ki az eszemet, Emer, azt mondod, hogy szemet vetett rá a román?, még mielőtt jobban megnéztem volna, szemet vetett rá?”, „Csak a keresztvíz alá akarja tartani”, „Urat formáz, vagy embert?” nevette beleegyezését, nevetett, a nevetés felét nekem

szánta, a másikat neked, kicsi Márton, egyszer csak látom se az enyéből nem marad, se a tiédből, mint aki rosszat sejt, nem tudott egy helyben maradni...), Mit csinálsz, Emer?, halálra szorítod azt a gyermeket, érinti meg a karját Mózesné, Sebestyénéhez nem jut el a figyelmeztetés, keze kapkodóvá válik, vastag kendőjével átköti a pókapárnát. (Így ne, meg ne fázz, nehogy úgy járt, mint Boldizsárka, míg erő van a karomban, megvédelek...), „Megjött a keresztkománk, Lajos”, „Meg-e?”, „Nézz csak az ajtóra”, „Meg, ha ez a kalap őt takarja”, fogott megint kacagásba, a kalap beljebb került, Lajos kihúzta az asztal alá tolt széket, hellyel kínálta, majd hosszú köhécseléssel ő is leült, a köhécselésnél is hosszabban méregették egymást, „No, együtt megyünk-e a templomba, Sebestyén bácsi?”, „Együtt, ha egy sorba fér velünk”, toldották a szót, a végén már olyanformán, mintha régtől ismernék egymást, a szó mellé pálinka is került, Mártonka fejére keresztvíz, Mártont, a keresztkoma tiszteletére, Nicolaera hallgatott, megtoldottuk Miklóssal, ünnepeltünk téged, a keresztapádat, a keresztanyádat, ünnepeltük a komaságot, felejtettük a kezdeti izgalmakat, hogy komaságba keveredtünk, felejtettük, de más nem, a szomszédok erőst merkeltek ránk, szavuk megtelt nehezteléssel, Fazekas Bori fújta a leghangosabban: „Éppen most, negyven nyarán kellett komaságba esetek, most, amikor a legjobban nyuvaszgatnak?”, „Ez nem olyan román”, „Mind egyformák”, „Mi egyformák vagyunk-e?”, „Védjed, védjed”, „Ha gamat ember lenne, nem védeném”, „Bújj a seggelikába”, mondta, mondta, megállás nélkül, mondta ő, mondták a többiek, mert az ilyesminck hamar híre megy...), Emer megzavarodott, áll meg Sebestyénén Mózes Mária tekintete, a barakk elcsendesül, csend, halk ajtónyöszörgés, gyengéd, óvó pillantások, Sebestyén né teljesen elmerül Mártonka féltésében. (Először egy héten egyszer jött, aztán kétszer, a legvégén minden másnap, azzal se törődött, hogy az uram oda van dolgozni, „Erre jártam, gondoltam, benézek...”, s mivel egyre sűrűbben gondolta, attól féltem, hogy hírbe hoznak vele, az irigy szájnak elég a legkisebb fuvallat, végigfújja vele az utcát, az egész falut, félve a tudtára adtam, de ő csak legyintett, s tovább lesett téged, pókapárnástól megemelt, beszélt hozzád, az egyik szava román volt, a másik magyar, nem tudott betelni veled, ott kékléttél a selyem pókapárnában a magasban, a párna pántlikája úgy verdecsett, ahogy a madár megindul, felemelkedik, minden emelkedésedre a szívem is felröppent, az örömtől, hogy jutott volna eszembe, gondolatban már megszobb jár, „Úgy megszerettem, mintha édes gyermekem lenne”, „Én meg úgy szeretem, mint az édes gyermekemet”, „Mint a többit?”, „Mint a többit”, „Lajos komám is így érez?”, „Talán még erősebben”, kezdett puhatolózni nálam, majd apádnál egész októberig, s akkor az egyik vasárnap, előhozakodott a kívánsággal..., azt hittem helyet cserélek a gerendára akasztott lámpással..., attól a minutától apád se lelta a helyét, nekem kicsordult a könnyem, ő is gyöngének mutatkozott, Nicolae sietősen mondta a magáét, hogy hát miképpen gondolja, csak nevelésre vinne el, sűrűn visszahozna, náluk épségesebben tudnál nevelődni, orvos vigyázna minden lélegzésedre, tanulttá finomít, meg, hogy nekünk is könnyebb lenne, elég küzdésnek a többi gyermek, az őt nagyobb... hallgattam, sírtam, apád hallgatott, megberetvált arca árnyékot vetett, vártam, hogy tagadólag mozduljon a feje, de nem mozdult, haragot se gyűjtött, nagy sokára csak annyit mondott: „Most semmiképpen”, a következő vasárnap: „Meg kell beszélni”, október végén: „Majd legközelebb”, november első vasárnapján, „Jövő vasárnap...”), Emer, ha, szólítja meg Erősné, Sebestyén né Regina arcába néz, szemén látszik, gondolatban továbbra is távol marad, Boldizsárka nyöszörgését se veszi észre: („Odaadtad neki a gyerme-

ket, Lajos?”, „Hogy adtam volna?”, „Hát nem azt mondtad: jövő vasárnap”, „Azt mondtam”, „Akkor mégiscsak odaadtad”, „Odaadtam, s mégse adtam”, „Ne rekeszd ki az eszemet, Lajos”, „Nem te mesélted a szegény ember esetét a halállal?”, „Mi köze annak a mesének Mártonkához?”, „Az, hogy addig mondogatom neki a majdot, meg a holnapot, míg...” ténylegesen addig mondogatta, de a halogatáshoz a halál is kellett, a novemberi földrengés keresztapádat maga alá temette... apádat azóta is öli szomorúság, elég, ha csak...), Ne jussak ki ebből a veremből, ha Emert nem érte utol a bomlás, vizslatja tovább Mózes Mári, a barakk megtelik vizslatással, csend, fullasztó csend, Erősné szúrósan néz, Csiki Antalné megrendülten pillog, Szócs Bálintné enyhe kárörvendéssel fészkelődik, Győrfi Balbina riadtan kuporodik vissza a szalmára, Forrai Brigitta a vászonsapkával vesződik, Bíró Erzsi felve lélegzik, Sebestyénné szájmozgása apró rezdülésekbe csitul, karja még mindig nem lazít a pókapárna szorításán, Gü... gö... gü... gö, nyöszörgi Mártonka, a föléje hajoló száj elveszett mondatát keresi. (Édes Istenem! Te, aki bőkezű voltál áldásban, szívem mélyéből könyörgök Hozzád, könyörgök Mártonkáért, gyermekeimért, áldd meg őket és töltsd el őket mindenható kegyelmeddel, világoítsd meg értelmüket, hogy parancsod szerint az erény útjait járják, s nekem is juttass kegyelmedből, hogy ezentúl odaadobban nevelhessem őket és jó példával járassak előttük...), Ki elől dugdosod a gyermeket, Emer?, a román keresztkoma elől?, kérdi még mindig kárörvendéssel Szócs Bálintné, Sebestyénné ajkába harap, Törődj a magad dolgával, Bori!, mondja hirtelen haraggal, csend, cihelőző mozgás, csend, A magamé nem kíván törődést, nevet Szócsné Sebestyénné arcába, Nem, mert törődik vele más, veti közbe Mózesné, Ki nem törődik?, vékonyul el Szócsné hangja, Eredj te, sápadék, próbálja elnémítani Erősné a lármába emelkedő asszonyt, csend, kihevült arcok, csend, Szócsné merkelő pillantásokba fogja az egész barakkot, láthatóan forgat valamit a fejében, Essél nekem, Mári, te is, Regina, tegnap még tele voltatok alázattal, ha kérem, egy tál faszujkáért a kezemet is megcsókoljátok..., Csókolta volna az a féleszű urad, vágja közbe Erősné, csend, pisszenést se hallató csend, majd fölmorajlik a barakkmély, Sebestyénné elgyötört arccal hallgatja a pártfogó nemtetszést, bánkódását az sem enyhíti, hogy mindenki az ő pártján áll. (Bori, Bori, mivé lettél, gyermeklányságodban, lányságodban mennyire más voltál, sose gondoltam rólad, hogy idáig változik a természeted, bármilyen játékot játszottunk, szívestől benne voltál, még akkor is, ha a tapasztaltabbak jóhiszeműségedre játszottak, „Álljunk kenyérre”, kezdték veled a csomagbontást, s te úgy bontottad ki a tarisznját, mintha az övékét is te hoztad volna magaddal, „Együk meg a tiédet”, született meg az előre kitervelt javallat, s te abban a helyben oldogattad a kistakargatót, „Itt van, egyétek”, kínáltad körbe a vajas kenyeret, ötig se jutottál az osztásban, morzsányi se maradt belőle, örültél, hogy adhattál, annyira örültél, éhségedről is megfeledektél, szívességedet senki sem felejtette el, már az első farsangodon kérőd volt, anyád nem adott, a másodikon apád tiltotta el a neked tetszőt, a harmadiknál te kértél haladékat, a negyedikre már jegyesként érkeztél, apád s anyád akarata szerint, a másod-unokatestvér jegyeseként, hogy együtt maradjon a vagyon..., ettől keseredtél meg, vagy mástól, ki tudja, annyi szent, lelket cseréltél... mind így jár, aki nem a farsangon kel el, állhatnék én is a mondás sodrába, de nem állok, mert nekem se a farsang kerített párt, Lajost a nagyon egyedülvaló ember kétségbeesésével a háború hozta utamba, harc, fogság s megint harc után kereste a páros boldogulást, ahogy ismerlek, te is kerested, társulásokban te látszol a kardnak, csakhogy kardoskodásod

egyre csorbultabban suhog, arra se marad eröm, hogy megállítsam . . . , az uradnak is látni kellett volna, hogy a fejedbe ültetik s nem a szivedbe, szolgálonak kerül melléd, akárcsak a többi szolga, s ha már a parancs megfordította szerepét, szeretet híján ne is várjon mást, csak amit megérdemel, parancsolatot. . .), csend, ajtónyöszörgés, csend, az ablak tovább mélyíti világosságát, a lassú derengéstől színt kap a barakkfal, a szalma, a szürke ruházat, Sebestyén né gyűrött kendője, arca, Mártonka kék pókapárnája, Szöcsné rápillant, a pókapárna kéksége lemossa homlokáról a haragosult foltokat, elakasztja fulánkosságát, a derengés szemlátomást erősödik, a feszülés perceit is kikezdi, Sebestyén né meglepi a gyors változás, úgy érzi: Borival megint kenyérré álló játszótársak, Tudod-e, Bori, mi jutott eszembe?, fogja el az emlekezés, Tudom, feleli, Szöcsné ellágyult hangon, Sebestyén nének ismerős ez az ellágyulás, mégis meglepi, elszokott tőle, azt is tudja, hogy minutányi rezdület benne, szeme hamarost fagyos lesz, ellenséges érzület torzítja el az arcát. (Bori, Bori, rajtad már az Isten se tudna segíteni, szállj magadba egy kicsit, lásd be, hogy igaztalan haraguvad, mi lenne, ha mindenki örökös haraguvadban élne, még több vért látna a világ, Lajos parancsolata szerint hátat kellene fordítsak neked, neked s mindenkinek, aki szüntelen csak a maga dolgával hozakodik elő, a saját vétkében akarja megferesztetni a másikat, nélküled is elég bajunk van, lásd be, hogy a te gondodnál nagyobb is van, a nagy gond mellett még nagyobb, közte a mi gondunk, a schova érkezőké, akármiképpen nézzük, kilököttégből is kilökött nép vagyunk. . .), Ha már megvirradt, ne hagyjuk köszöntés nélkül a napot, mondja csendűzésül Mózesné, Balbina, most rajtad a sor, biztatja Balbinát Erősné, Balbina elgondolkozik, ablakra emeli a fejét: De szeretnék tölgyfa lenni erdőben, Ha valaki tüzet tenne belőlem, Mert a tölgyfa kék lánggal ég, füst nélkül, Az én szívem soha nincs bánat nélkül, ejti le a dallam végét, lélegzetnyi szünetet tart: Volt énnékem édesanyám, de már nincs, Mert elvitte a tavaszi nagy árvíz, Három éve, mióta mind halászom, Könnyeimtől még a vizet se látom, Kihalásztam édesanyám kendőjét, zöld selyemmel varrattam a nevét, Közepébe búbanatot varrattam, Édesanyám, jaj, de árván maradtam!, éneklő hunyt szemmel Balbina, Sebestyén né egész testében meg-rázkódik, közlőrl szolt az ének, fonás, orsópörgetés közben gyakran élesztgette a kék lángú tölgyet. (De szeretnék tölgyfa lenni erdőben, Hogy a rózsám tüzet tenne belőlem, Mert a tölgyfa kék lánggal ég, füst nélkül, Az én szívem soha nincs bánat nélkül. . . énekeltem lelkületem szerint, nincs szebb, mint belefelejtkezni az éneklésbe, ha boldogság ér, azért ha családkozás, azért, a távollevést közelíti, az egyedülvalót párosítja, a gyermekdajkaságot zsendülésbe emeli, mivel dajkaságban volt a legtöbb részem, kezdtem s végeztem a dalt, akkor is, ha szomorúság ölt, akkor is, ha Lajos távollevését kívántam közel, különösen, amikor takaratlan volt az ég, a csillagok ablakomig ereszkedtek, testem parázslásukkal parázslott, vérem áramlóbbá vált. . . , „Mikor hagyod ott a deszkagyárat, Lajos?“, „Hagynám, ha nem kellene a pénz, ha. . .“, „Azt mondtad, ha megépül a ház. . .“, „A ház megépült, Lőrincével s Boldizsárkával többen lettünk“, a bőrére gondoltam, erős karjára, egyre kínzóbb, nyilallóbb vágy kerített hatalmába, égesemből Boldizsárka sírása rántott ki, szegényke sokat sírt, két esztendeig fájlalta a hasát, s míg ringattam, eszembe jutott a reggel, hogy a fájós hasnak is étek kell, s hogy minél több jusson, nem ismersz se messzeséget, se fáradságot, most is ott fekszel a hideg, köhögtes barakkban, a vacogtató szalmán, deszkán, én a gyullasztó párnák közt, a test panaszát panaszolom, vágyakozásom igaztalan, igaztalan, mert megfeledekzik a szenvedésedről, nem osztozik szenvedésedben, s míg ezeket gondoltam, le-

léptem az ágyról, kioldottam a pendelyemet, csórén végigfeküdtem a hideg, tapaszott földön, érzem, amit Lajos érez, szenvedjek, ahogy Lajos szenved...), Emer, te mikor énekeltél utoljára?, kérdi biztató kacintással Csiki Antalné, Én-e?, fordul oldalt Sebestyénné, mintha csillagnézésből érkezne vissza a tekintete, hunyorog, Úgy egy esztendeje, futja be szemráncait a tovább-nagyobbodó világosság, Nem adódott rá alkalom?, veszi át a kérdezősködést Balbina, Alkalom még csak adódott volna, lelkem nem állt rá, mondja rekedtséggel, A keservesekre se?, kérdezősködik tovább Balbina, Mióta menésre állt a lábunk, arra se, elget hajtott minket a sors, hogy következő hajtását ünneppel várjam, különösen a pokollá gyúlt világban, apámtól, míg élt, porában is áldott legyen, mást se hallottam: a hazulról idegenbe szakadót nem a sors bezgeti, hanem a vére, s most, hogy minden a feje tetejére állt, a hazulról szakasztják le rólunk, a szívünkről, azt se tudjuk, hogy az idegenné tettsegből megint idegenbe vetődünk-e, vagy pártolósos ég alá, vagy végképp kiszáradunk a világból..., keserüljön még keserűbbre a nyelvem, semmint az átkozódók nyelvén tépdessem az ingemet, szitokkal nehezítsem álomtalan utunkat, álomtalan vagy éber álommal, megszusszantunk az éjszaka, szembe tudtunk, szembe mertünk nézni sötétségével, vízözönös esőzésével, júniust felejtő hidegével, szembenéztünk, mert örökös szembenézésre rendelt minket az Isten, örökös szembenézésre és szédülésre, szédültünk akkor is, ha a földet néztük s még inkább, ha magasba tartottuk a fejünket, ezért esik mindinkább horgadása a fejünk, a fejem, bizonytalanodik el a szavak torlódásában, lenéz a szalmára, Mártonkára, körbepillant: értetlen szemek, pillogások, egyedül Balbina kísérte el a szavak torlódásáig, többre nem is várt, Mózes Mária, akivel valaha is szót értett, fáradt, eddig keményen tartotta magát, Erős Regina Orbánkával foglalatoskodik, Orbánka, hálóingét összefogva szökdel a szalmán, az éjszakai levetségnek, lázgyanús forróságnak semmi nyoma, akárhogy halasztódott a reggel, megérkezett, a cihelő-Jés hangos készülődéssé erősödik, zibogássá, a gyerekek levegőbe hajigálják a tetűfedőjüket, kivágódik a barakkajtó, négyen kifutnak, ketten vissza, Kergetőznck, Mária néni, dalolhatnékom van, sugárik fel Biró Erzsi, Ha dalolhatnékod van, ne rekeszd magadba, adja beleegyezését Mózesné, Biró Erzsi fájdtóan zengi: Árva az a madár, kinek párja nincsen, Én is árva vagyok: Jaj, mert nekem sincsen!, Sír az egyik szemem, Sírjon a másik is: Sírjon mind a kettő, Mint a záporosól, Cserefát égettem, Paraszat rengettem; Cserefának füstje kihozta a könnyem!, A nyárfának lángja, elvette szívemet; A nyírfának lángja elvette színemet, hajlik fiatal teste a dallam után, Szépen vitted az éneket, Erzsi, dicséri Mózesné, Ki tud vidámbat?, keresi a vidámkodást, Én, jelentkezik készséggel Csiki Antalné: Ne búsuljon senki menyecskeje, Hogy az ura nemigen szépecske!, Ha meghal is meg ne haljon érte, Mást hoz neki a tavaszi fecske, Nekem olyan emberecske kéne, Aki nekem recefátyolt venne, Egyszer-kétszer jól megveregesse, úgy belőlem friss menyecske lenne..., ér közelebb hozzájuk a reggelbe merítkező hangulat, az átellenes sarokban hangos kacagás tör, valami más hozhatta meg a kedvüket, Anya, ma is kapunk kolbászt?, csimpaszkodik Orbánka Erősnébe, Kapunk, biztosan adnak a tiszt urak, És tejet?. Tejet is, Jaj, de jó, éljenek a katonák, ugrálja körbe Orbánka fáradt-mosolyú édesanyját, Sebestyénné szíve összeszorul, biztosan adnak a tiszt urak, fut át rajta Erősné nyugtatása. (Ma még adnak, holnap ki ad? másutt se nyakig tejfel, az adomány előbb-utóbb alamizsnává fogyatkozik, s akkor mit mondunk csipekdedő gyerme-

keinknek?, nem mintha eddig jól ment volna a sorunk, éppen csak éltünk, de a magunkéból éltünk, szemünk-szánk nem kívánt többet, mint amennyink volt, a nyomorúság néhanap meg-megszorított, egészen sose tudott befogni, megesett, hogy egy-egy hónapra oda kellett adjam valamelyik nagyobbacska gyermeket szolgálni s ha nem volt, ahová elszegődjenek, kicsaptam őket az erdőre gombászni, a Szucsávára halat fogni..., ezután hova csapom ki őket?..), Készülj, Emer, mindjárt osztják az ételmet, hajtogatja össze a szürke pokrócot Mózesné, Nekem jó a sor vége is, vonja meg a vállát Sebestyénné, mintha csendesedésre várna, igazít a szalma derékaljon, s visszadől Mártonka mellé. („Készülj, Emer!”, „Hova, míg nem tudjuk, hányadán állunk...”, „Ahová a nekibuzdulás vezet”, „Te tudod, Lajos”, „Készülj, Emer, készülj, Lajos, készülj, Ferenc, készülj, Gáspár, készülj, Lőrinc, készülj, Erzsi, készülj, Boldizsárka, te is Mártonka, nem baj, hogy híján vagy az esztendőnek, készülj, ha mást nem, segíts sírni..., milyen élet, élet-e egyáltalán, amelyik két szó közt is megfér, várj és készülj..., várj, míg Bori kinövi a cipőjét, várj, míg Szabina szedéses ingét fel tudod venni, várj, míg nagyobbacska leszel, várj, míg Bori férjhez megy, várj, míg Lajos haza nem jön a háborúból, várj az első gyermekáldásra, várj a másodikra, a harmadikra, a negyedikre, az ötödikre, a hatodikra, a hetedikre, a nyolcadikra, várj Mártonkára, a kilencedikre, várj, míg Lajos megérkezik a deszkagyárból, várj, míg összegyűl a házhelyre, házra való pénz, várj, míg résziben dolgozhatsz, várj, míg a magadéban, várj, míg gúnyát vált fölötted az ég..., várj s készülj, készülj a templomba, készülj az iskolába, készülj legeltetni, készülj szolgálni, készülj anyád halálára, készülj apádéra, készülj a lakodalmadra, készülj az első ágybontásra, első gyermeked, Apolló elvesztésére, készülj örökös VÁRJaidra, készülj a legutolsó KÉSZÜLJig..., a többi szó e két szó uralmát szenvedte, hiába énekelt bennem a szerelcm, az se volt, ahol megbújjunk, Lajos anyjától annyit sem remélhetünk, mint egy idegentől, apám s anyám Lajosról nem akart hallani, a nincs Kóka Mári, áldott védőnő kisasszony, talán bizony máig se kelünk össze, Kóka Mári, ránk nézett, s abban a minutában megesett rajtunk a szíve, „Gyertek, megfértek nálam, fizetség se kell, csak gyertek, hátha felvidul tőletek ez a ház, annyira rám szomorodott, még a szúnak sincs kedve percegni benne”, csalogatott minket, s mi, nem kellett kétszer mondani, mentünk, mentünk csillagnak, csillagzásnak, paráznak, parázlásnak, Kóka Mári kívánsága szerint, vidámult a ház, csak bennünk maradt valahogy felére az öröm, a más hajlékában a kacagás se kacagás, nemhogy a páros élet, és hiába szorgalmult bennem a munka, surrogattam orsómat napszentüléstől késő éjszakáig, csattogattam az osztovátát; szőttem méterszám az ingnek, lepedőnek való vásznat, hímezttem a lakodalmas ingeket, hasogattam a ruhákat rongyszőnyegnek, hiába keltem a madarakkal, álltam az aratók közé kévekötnök, kévehordónak, jártam feles és harmados terebúzakapálásba, a szegénységnél feljebb nem csipekedhettünk, a reménye is csak sajdulni keresett meg; egyszer majd jobbra fordul minden, fordulni fordult, csak azt nem mutatja, mire...), Anya, mi nem megyünk?, kerekedik nagyra Boldizsárka szeme, Megyünk, megyünk, vet Boldizsárkára biztató pillantást, Boldizsárka megkönnyebbülten lélegzik fel, sietve húzza fel a cipőjét, azalatt Sebestyénné bebugyolálja Mártonkát, mint akinek ereje fogytán van, nehézkesen mozdul, szédülést érez, bal karjában Mártonka, jobb karjával a barakk falának támaszkodik, a fal mellett lépeget előre, Hát te?, áll meg a kályha mellett kuporgó, csupa árnyékarcú asszony előtt, az asszony felnéz, a fekete kendő árnyékában kisírt szempár vöröslik, Most ismer-

lek meg, Vilma, mondja Sebestyénne Sándor Vilma fájdalmához csendesülő hangon. (Szegény Vilma, neked aztán kijutott; a gyászos út mellé külön gyász, itt kellett hagynod, eltemetned anyádat... valamikor milyen szép, erős asszony volt, ki hitte volna, hogy huszonné esztendősen ágnak esik s többet ki sem kel belőle, mennyit könyörgött: „Hagyjatok itt, itt akarok meghalni... , ágyastól induljak neki a világnak?, nem és nem...”, az utolsó állomásig, Florenig bírta... csak nagy ügyel-bajjal sikerült átlolni a határon...), Isten nyugasztalja, mondja, mintha imát mormolna Sebestyénne, Nyugasztalja, ha már jel nélkül hagyja, néz mozdulatlanul Sándor Vilma, csend, kiürült barakk, csend, Kereszt se jutott neki?, ráncolja össze a homlokát Sebestyénne, Sándor Vilma sokáig hallgat, majd sovány arcát megemeli; Két bot, két összekötözött bot, mint apámnak Galíciában..., futtában készült a gödörásás, futtában a temetés, erősen sötétedett, ha az a katonaeber s az állomásvezető nem üti olyan haraggal az előljáróság asztalát, tovább kellett volna vinnünk anyámat, mondja remegő hangon, Sebestyénne bénultan áll, Hova tovább, valamelyik árokmartig?, gyűjti fájdalmát; Hát még porainkban sem könnyít sorunkon az Isten?

*Részlet a szerző új regényéből

